

Farkas Johanna – Borbély Zsuzsanna – Tegye Andrea Cecília –
Tózsér Erzsébet

A „MIGRÁNSHELYZET” FELADATELLÁTÁSA KÖVETKEZTÉBEN JELENTKEZŐ PSZICHÉS HATÁSOK

The Psychological Effects of the “Immigrant Situation” Policy

Dr. Farkas Johanna egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Kar, Rendészeti Magatartástudományi Intézet,
Kriminálpszichológia Tanszék, farkas.johanna@uni-nke.hu

Borbély Zsuzsanna doktorandusz, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi
Kar, Rendészettudományi Doktori Iskola, tanácsadó szakpszichológus, Körmendi
Rendészeti Szakgimnázium, borbely.zsuzska@gmail.com

Tegye Andrea Cecília tanácsadó szakpszichológus, Somogy Megyei
Rendőr-főkapitányság, fridrich.andi@gmail.com

Tózsér Erzsébet doktorandusz, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi
Kar, Rendészettudományi Doktori Iskola, doktorandusz; Komárom-Esztergom Megyei
Rendőr-főkapitányság, tanácsadó szakpszichológus, tozser.erszebet@uni-nke.hu

A pszichológus szerzők egy Ludovika kutatócsoport tagjaiként, a rendőröket érintő pszichés hatásokkal és azok következményeivel foglalkoznak. Jelen tanulmányban az illegális migráció során fellépő csapaterős tevékenység alkalmával átélt stresszforrások egyénre gyakorolt hatását vizsgálták. Aktuálisan a külvilágból érkező stresszforrásokra koncentráltak, amelyek következtében az egyén magatartásában megjelenő változások tudományos igényű vizsgálatát tűzték ki célul. A „migránshelyzet” kezelése kapcsán előforduló pszichés következményeket egyéni interjúkon alapuló egyedi kérdőíven keresztül vizsgálták. Eredményeik szerint, a rendőrök által megélt munkahelyi stressz hatást gyakorolt a magánéletükre, amely pszichés kiegyensúlyozatlanságot eredményezett. A rendőrök pszichés érintettségének tapasztalatai alapján kutatási irányvonalakat jelöltek ki, amelyek megvalósulásuk esetén segíthetik a közigazgatásban dolgozók pszichés támogatását, továbbá ajánlásokat is megfogalmaztak.

KULCSSZAVAK:

csapaterő, illegális migráció, pszichés következmények, rendvédelmi feladatellátás, stressz

The psychologist authors, members of a Ludovika research group study the psychological effects affecting police officers and their consequences. In this study, they analysed the effects of the sources of stress experienced during a team strong activity occurred during illegal migration. Topically, they focused on the sources of stress from the outside world and their aim was to study the consequent changes in the individuals' behaviour on an academic level. They studied the psychological consequences occurred in connection with handling the "immigrant situation" through unique questionnaires based on individual interviews. According to their results, the workplace stress encountered by the police officers affected their private lives which caused psychological unbalance. Based on the experience in psychological effects on the police officers, they have set research guidelines that could help the psychological support to public officers in case they are implemented. Also, they have phrased recommendations to do so.

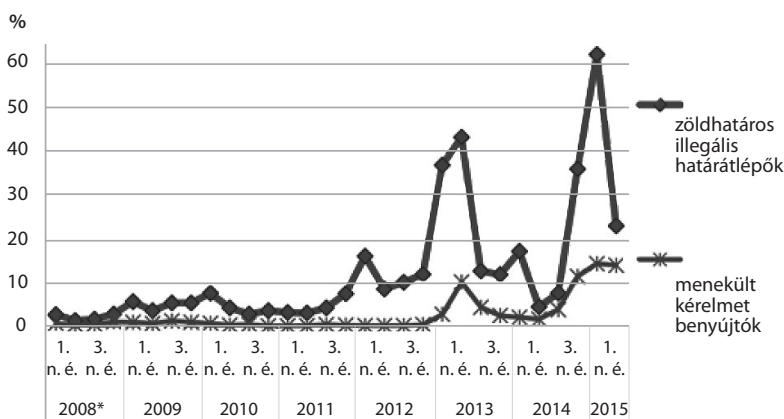
KEYWORDS:

command, illegal migration, psychological consequences, policing, stress

„Mindenkit ér, mindenki beszél róla,
mégis csak kevesen vették a fáradságot,
hogy utánanézzenek, valójában mi is a stressz.”
(Selye János)

1. BEVEZETÉS

A 2015-ös évet egyértelműen nevezhetjük a „migrációs válsághelyzet” időszakának, mert ugrásszerűen megnőtt a zöldhatáros illegális határátlépők száma a korábbi évekhez képest (lásd 1. sz. ábra).

1. ábra • Migrációs adatok a Frontex-adatok százalékában. A FRAN Quaterly 2008–2015 negyedéves jelentései és az ORFK havi határhelyzetképei alapján. (Forrás: RITECZ 2016, 133.)¹

A tömeges méretű illegális migrációs hullám (a továbbiakban: „migránshelyzet”) következtében jelentős megterhelés érte hazánk közigazgatási rendszerét. A rendvédelemben és a büntető-igazságszolgáltatásban dolgozóktól, valamint a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (a továbbiakban: Hivatal) kollégáitól is hosszú távon emberfeletti feladatvégzést és kitarást igényelt a szolgálat ellátása, amelyet érzelmileg megterhelő helyzetek nehezítettek.

A „migránshelyzet” pszichés területekre kiterjedő hatásvizsgálata csekély mértékben valósult meg, és főként a migránsok mentálhigiéniájának vetületében kutatták. Ugyan a rendvédelmi munkát végzők (különösen a rendőrök) stresszterheltségének vizsgálata hazai viszonylatban kutatott terület, azonban speciálisan a „migránshelyzet” kapcsán jelentkező

¹ RITECZ György (2016): A migráció trendjei – és ami mögötte van. *REGIO*, 24. évf. 2. sz. 109–139.

pszichés következményekre vonatkozóan csupán egy publikáció született, amely egyértelműen kimutatja, hogy a 2015-ös feladatellátás hatást gyakorolt a szolgálatot teljesített rendőrök magánéletére.² A fentiek miatt úgy véljük, hogy indokolt és hiánypótló e terület mélyebb ható vizsgálata.

1.1. Stressz megjelenése a rendvédelmi munka ellátása során

A stressz fogalmának legismertebb megfogalmazása Selye János nevéhez fűződik, miszerint a stressz a „szervezet nem specifikus válasza bármilyen igénybevételre”.³ Ennek értelmében mindegy, hogy a stresszreakciót kiváltó tényező (más néven *stresszor*) kellemes-e, vagy sem, fizikai vagy pszichés jellegű, mindenképpen befolyásolja szervezetünk működését.⁴ Folyamatos és változó intenzitású megterhelések a mindennapokban is érnek bennünket, de bizonyos munkakörben dolgozók fokozott stressznek vannak kitéve, így például a rendvédelemben dolgozók is. Cooper a Foglalkozási Stressz Skálát alkalmazva kimutatta, hogy szinte minden rendvédelmi szervnél az átlagosnál magasabb stresszel kell megküzdenie az állománynak.⁵ A rendőrség kiemelkedik a rendvédelmi szervek közül, a második helyen szerepel.⁶

Az egyén részéről a nehéz helyzettel való *coping* (megküzdés) adaptív (célravezető), illetve maladaptív (nem célravezető) stratégiákon keresztül valósul meg. Kiemelendő, hogy az adaptív stratégiák tréningeken keresztül történő gyakorlásával fejleszthetővé válhatnak a célravezető megküzdési módok. Fontosnak véljük a stressz rendőrökre gyakorolt hatásának vizsgálatát, mert a munkahelyi stresszforrások tartós fennállása következtében az egyén viselkedésében változások jelennek meg. Kahn és Byosiere a következőképpen csoportosította a munkahelyi stresszforrások krónikus fennállása következtében megjelenő viselkedésváltozásokat:⁷

² BORBÉLY Zsuzsanna – TÓZSÉR Erzsébet – FARKAS Johanna (2017): A tömeges méretű illegális migráció pszichés következményei a rendészeti feladatellátás során. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 3. sz. 288–304.

³ SELYE János (1976): *Stressz distressz nélkül*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 25.

⁴ FARKAS Johanna (2014a): Stressz és stressz-kezelés. In CHRISTIÁN László szerk.: *Személy- és vagyonvédelem* Budapest, NKE. 209–220.

⁵ ATKINSON, Rita – ATKINSON, Richard – SMITH, Edward – BEM, Daryl (1999): *Pszichológia*. Budapest, Osiris.

⁶ SZABÓ Erika (2009): *A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei – különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében*. Doktori Értekezés. Debrecen. Debreceni Egyetem.

⁷ KAHN, Robert L. – BYOSIERE, Philippe (1992): Stress in Organization. In DUNNETTE, Marvin D. – HOUGH, Leaetta M. eds. *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*. California, Consulting Psychologist Press. 571–651.

1. táblázat • Viselkedésformák a krónikus stressz hatására (Forrás: Kahn és Byosiere [1992])

Egészségkárosító viselkedésformák	A munkahelyi szerep károsodása	A munkából kikerülés	Egyéb életszerepek károsodása
<ul style="list-style-type: none"> - a dohányzás - a koffein- és az alkoholfogyasztás emelkedése - a kábítószer használat megjelenése - balesetokozás 	<ul style="list-style-type: none"> - a munka teljesítményének csökkenése - hibázások és - munkahelyi balesetokozások - alkohol- és drogfogyasztás 	<ul style="list-style-type: none"> - a munkából hiányzás - felmondás/leszerelés - korai nyugdíjba vonulás - sztrájk 	<ul style="list-style-type: none"> - házastársi - baráti - állampolgári szerepek károsodása, amely akár egy időben is jelentkezhet

A fentieket megerősíti Anshel kutatási eredménye is, miszerint a rendőri munkához szervesen kapcsolódik az akut stressz megtapasztalása.⁸ A stresszesemények hatékony megküzdésének a képtelensége pedig nem kívánatos pszichológiai és szomatikus tüneteket okoz, főként krónikus stresszélményt, kiégyést, illetve pályaelhagyást. Karasek Megterhelés – Kontroll – Támogatás Modelljét alapul véve, a stresszforrások több területen jelenhetnek meg:

- Az egyén szintjén (például a személyiség rugalmatlansága),
- a szervezet szintjén (például munkavégzéssel kapcsolatos nehézségek),
- és a külvilágból is érkehetnek.⁹

Aktuális vizsgálódási tárgyunk szempontjából az utóbbit emelnénk ki. Dávid Károly szerint számos új problémával szembesültek a rendvédelmi szervek,¹⁰ amelyek a következő legfőbb területeket érintették 2015-ben:¹¹

- A migránsok elfogására és beszállítására nem volt elegendő erő, amelyet a túlórák elrendelésével sem tudtak kompenzálni.
- Az előállító helyiségek száma nem volt elegendő, amelyet a helyiségek funkcióinak megváltoztatásával és konténerek rendszeresítésével sem lehetett megoldani.
- A hatósági rendszer kapacitása telítődött, amelyet a járőrállomány határrendésszé képzésével oldottak meg.
- A munka jellege a korábbi gyakorlathoz képest megváltozott, jobban igényelte az összehangolt munkavégzést, amelyet nehezített, hogy más megyékből érkezett a megerősítő állomány, és az eljárási gyakorlaton is módosítottak az eljárás

⁸ ANSHEL, Mark H. (2000): A Conceptual Model and Implications for Coping with Stressful Events in Police Work. *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 27, No. 3. 375–400.

⁹ KARASEK, Robert. A – THEORELL, Töres. (1992): *Healthy Work: Stress, Productivity, and the Reconstruction of Working Life*. New York, Basic Books.

¹⁰ A 2015-ös állapothoz képest, e téren jelentős változtatásokat eszközöltek, amelyek megkönnyítették a feladatellátást.

¹¹ DÁVID Károly (2015): A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Bács-Kiskun megyei tapasztalatai. In GAÁL Gyula et al. szerk.: *Határrendészeti Tanulmányok*, 12. évf. 1. ksz. Budapest, MRTT. 13–24.

- gyorsítása érdekében (például körlevezési rendszer kidolgozása, könnyített ruházat-átvizsgálás és letétkezelés, egyszerűsített meghallgatás).
- Komoly kihívással járt az egészségügyi ellátás biztosítása. Szó szerint a rendőrök életüket mentettek számos esetben (például kihülés szélére került gyermeket).
- Segélyszervezetekkel együttműködve élelmiszert, ruházatot osztottak szét a kollégák, amelyet biztosítani is kellett, illetve a szemét elszállítását is meg kellett oldani.
- Nyelvi nehézségek fordultak elő.

A rendőri munkában megjelenő stresszorokról Kapade-Nikam és Shaikh készített alapos áttekintést.¹² A stresszforrások, a stresszválaszok, a munkahelyen megjelenő stresszjelek, illetve a stressz következtében megnövekedő kockázatú betegségek szerintük a következők:

Stresszforrások

- A mentális túlterheltség,
- létszámcsökkentés következtében a munkában jelentkező nehézségek,
- szűkös vagy elégtelen források, beleértve az információkat és a munkavégzéshez szükséges alapvető feltételeket,
- a szakmai konzultáció hiánya,
- bürokratikus feladatok,
- anyagi nehézségek,
- a szervezeti struktúrából fakadó problémák,
- a munkahelyi légkör okozta nehézségek,
- az elvárt munkával vagy feladattal kapcsolatos magas elvárások, az ezzel kapcsolatos egyéni konfliktusok,
- elnyújtott munkaidő,
- politikai nyomás,
- a családi élet kényszerű háttérbe szorítása,
- erőszakos letartóztatás,
- rendőr sérülése, temetése.

Stresszválaszok

- A munkára vonatkozóan: alacsony munkateljesítmény, megnövekedett betegsabságok, izoláció, a társaktól való elkülönülés, a társas tevékenységek iránti igény csökkenése.

¹² KAPADE-NIKAM, Poonam – SHAIKH, Mohsin (2014): Occupational Stress, Burnout and Coping in Police Personnel: Findings from a Systematic Review. *American International Journal of Research in Humanities, Arts and Social Sciences*, Vol. 6, No. 2. 144–148.

- A magánéletre vonatkozóan: házassági problémák, izoláció, a családon belüli szeparálódás, szexuális vágy csökkenése, szerabúzus vagy megnövekedett alkoholfogyasztás.
- Egyéb pszichés vonatkozású tünetek: öngyilkossági gondolatok és tervek, depresszív tünetek, ingerlékenység, türelmetlenség, kínzó emésztési problémák és gyomorégés, változások a testsúlyban vagy étvágyban, alvási problémák (túl sok vagy túl kevés alvás, rémálmok).

A munkahelyen megjelenő stresszjelek

- késések gyakoribbá válása,
- korábbi távozás,
- elnyújtott munkatevékenység,
- fokozott hiányzások,
- a társas érintkezések, kapcsolatok csökkenése,
- gyakoribb hibázás,
- figyelemkoncentrációs nehézségek,
- határidők, időpontok elfelejtése,
- ebédszünetek elnyújtása,
- megnövekedett dohányzás és alkoholfogyasztás,
- időmenedzsment problémák,
- a balesetek gyakoribbá válása,
- a kollégákkal szemben megjelenő konfliktusok.

A stressz következtében megnövekedő kockázatú betegségek:

- szív- és érrendszeri problémák (például magas vérnyomás, szívproblémák),
- alvászavarok,
- hangulatzavarok (öngyilkosság),
- szorongásos zavarok (például pánikrohamok, poszttraumás stressz-zavar),
- fertőzések, az immunrendszer diszfunkciói okán megjelenő betegségek.

1.2. Az illegális migrációs események rendvédelemben dolgozóakra gyakorolt hatásai

Hazai kutatások alapján a fent bemutatott kérdéskör bizonyos területei megerősítést nyertek. Szabó a magyar rendőrök körében végzett kutatásaiban kimutatta, hogy a rendőrök elégedetlenek az anyagi és erkölcsi megítélésükkel, és a szervezetnél eltöltött évek

számával növekszik a stresszterheltség szintje.¹³ Fridrich alátámasztotta, hogy a különböző szakterületeken dolgozók stresszterheltségi profilja eltér egymástól.¹⁴ Borbély kiemeli, hogy a munkahelyi stresszorok fokozott jelenléte miatt, a stresszor típusától függően a kiégés¹⁵ és egyes egészségkárosító magatartások kockázata megnövekedett, Borbély, Tözsér és Farkas pedig a magánéletre gyakorolt hatást mutatta ki.¹⁶

A 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról 80/A. § meghatározza a szempontokat, hogy mikortól beszélhetünk tömeges bevándorlásról. Mindezek, illetve az 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről 58. § (1) bek. f) és i) pontjai értelmében a csapaterő¹⁷ alkalmazását tette szükségessé, amely speciális szolgálati formának számít. A migrációs helyzetkezelés kapcsán ez a következőket jelentette: a csapaterős századok hosszabb időtartamokat töltöttek távol otthonuktól, családjuktól, vegyes elszállásolási körülmények között, változatos mértékben felkészítve a feladatra és a lehetséges tapasztalatokra. Mivel századszintű egységekről beszélünk, mindez jelzi, hogy ez nagycsoportos feladatellátási forma, míg a hagyományos rendőri tevékenység ennél jóval kisebb létszámú csoportokban (járőri feladatok esetén jellemzően párokban) történik.

2. PROBLÉMAFELVETÉS

A 2014–2015-ös migránshullám nemcsak gazdasági, politikai és társadalmi szinten, de a rendőrség szervezeti és egyéni szintjén is változásokat hozott, amely az identitásfejlődésre és a csoportról alkotott reprezentációkra hatott.¹⁸ A migráció jelenségét összetettsége miatt több szempontból (az egyén, a közösség és a társadalom szempontjából) érdemes vizsgálni.¹⁹ Aktuálisan az egyénben végbemenő változásokat mutatjuk be, konkrétan, hogy a rendészeti feladatellátás során milyen maladaptív *coping* mechanizmusok mutatathatók ki.²⁰ Úgy véljük, hogy a munkahelyi stressz magas szintje hatást gyakorol a családi

¹³ SZABÓ Erika (2009): *i. m.*

¹⁴ FRIDRICH Andrea Cecília (2015): *Az eltérő szakterületeken dolgozó rendőrök teszteredményeinek vizsgálata – hasonlóságok és különbségek az RMSK tükrében.* Szakdolgozat. Budapest, ELTE.

¹⁵ BORBÉLY Zsuzsanna (2017): *Egészségmagatartás, kiégés, mentális egészség-specifikus stresszorok hatása a rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában.* Szakdolgozat. Budapest, ELTE.

¹⁶ BORBÉLY–TÖZSÉR–FARKAS (2017): *i. m.*

¹⁷ A Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról szóló 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás 3. pont: csapaterő a rendőrség állományából és eszközeiből szervezet-szerűen, vagy ideiglenes jelleggel létrehozott szervezeti egységek, alegységek és szolgálati csoportok, amelyek rendeltetése a csapatszolgálati feladatok végrehajtása.

¹⁸ FARKAS Johanna (2014b): A migráció pszichológiai irányai. In HEGEDŰS Judit szerk.: *A migráció pszichológiája.* Budapest, NKE. 9–29.

¹⁹ FARKAS Johanna (2014c): A migráció mentálhigiénét érintő kérdései. In HEGEDŰS Judit szerk.: *A migráció pszichológiája.* Budapest, NKE. 37–55.

²⁰ GERSHON, Robyn R. – LIN, Susan – LI XIANBIN (2002): Work Stress in Aging Police Officers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, Vol. 44, No. 2. 160–167.

életre és a baráti kapcsolatokra,²¹ valamint a munka és magánélet kölcsönhatása és adott esetben negatív jellege következtében a munkavégzésben, illetve a magánéletben eltérések tapasztalhatók.²²

A fentiek alapján feltételezzük, hogy a tömeges méretű illegális migrációs feladatellátás során, egyéni szinten pszichés következmények mutathatók ki.

Vizsgálati hipotéziseink megfogalmazása tapasztalati úton, a feladatellátás kapcsán szerzett tapasztalataink és az érintett állománytagok beszámolóí alapján kerültek megfogalmazásra.

3. HIPOTÉZISEK

3.1. Nemi különbségek mutatkoznak a csapaterős tevékenység kapcsán:

- a) A nők körében nagyobb arányban voltak jelen a csapaterős tevékenységben a parancsra részt vevők, mint a férfiak körében,
- b) a nők kevésbé voltak elégedettek a szállás higiéniai körülményeivel, mint a férfiak,
- c) a nők elégedettebbek voltak a védőfelszereléssel, mint a férfiak,
- d) a nők esetében erősebben jelentek meg a migránsokkal szembeni csapaterős intézkedések során az érzelmi reakciók és problémák, mint a férfiak körében.

3.2. A családi állapot mentén különbségek mutatkoznak a csapaterős tevékenység kapcsán

- a) A stabil párkapcsolatban élők (élettársi kapcsolat és házasok) körében nagyobb arányban voltak jelen a csapaterős tevékenységben parancsra részt vevők, mint az egyedülállók és elváltak körében,
- b) a stabil párkapcsolatban élők (élettársi kapcsolat és házasok) kevésbé voltak elégedettek a szállás higiéniai körülményeivel, mint az egyedülállók és elváltak,
- c) a stabil párkapcsolatban élők (élettársi kapcsolat és házasok) kevésbé voltak elégedettek a védőfelszereléssel, mint az egyedülállók és elváltak,
- d) a stabil párkapcsolatban élők (élettársi kapcsolat és házasok) körében gyakrabban jelentek meg a migránsokkal szembeni csapaterős tevékenységek közben az érzelmi reakciók és problémák, mint az egyedülállók és elváltak körében.

²¹ GUEST, David E. (2002): Perspectives on the Study of Work–Life Balance, *Social Science Information*. Vol. 41, No. 2. 255–279.

²² DELECTA, P. (2011): Work life balance. *International Journal of Current Research*, Vol. 3, No. 4. 186–189.

3.3. A csapaterős tevékenységben való részvétel önkéntes, vagy parancsra történő volta mentén az alábbi különbségek mutatkoznak

- a) A csapaterős tevékenységben önként részt vevők inkább kedvelik a tömegkezelési helyzeteket, mint a csapaterős tevékenységben nem önként résztvevők,
- b) a csapaterős tevékenységben önként részt vevők kedvezőbbnek ítélték meg a szállás higiéniai körülményeit, mint a nem önként részt vevők,
- c) a csapaterős tevékenységben önként részt vevők elégedettebbek voltak a védőfelszereléssel, mint a nem önként részt vevők,
- d) a csapaterős tevékenységben önként részt vevők esetében erősebben jelentek meg a migránsokkal szembeni csapaterős intézkedések közbeni érzelmi reakciók és problémák, mint a nem önként részt vevők körében.

3.4. A tömegkezeléshez való viszonyulás terén a következő különbségek mutatkoznak

- a) A tömegkezelést kedvelők elégedettebbek voltak a szállás higiéniai körülményeivel és a védőfelszereléssel, mint a tömegkezelést nem kedvelők,
- b) a tömegkezelést kedvelők kisebb intenzitású érzelmi problémákról számolnak be a csapaterős tevékenység kapcsán, mint a tömegkezelést nem kedvelők.

4. MÓDSZEREK

4.1. Adatfelvétel és a vizsgálati személyek

Az adatfelvétel 2016 tavaszán (113 fő) és 2017 májusában (19 fő) zajlott, Pásztor István Krisztián és Farkas Johanna vezetése alatt. A vizsgálati személyek a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Karának levelezős hallgatói köréből kerültek ki, akik szolgálatot teljesítettek csapaterős tevékenységben a déli határzár mentén. A vizsgálatban 132 fő vett részt. Hiánytalan kitöltés egyetlen esetben sem valósult meg, ugyanakkor az elemzés szempontjából, az adott statisztikai próba esetében lehetséges legnagyobb elemszám elérése és a lehető legpontosabb eredmények érdekében, az aktuálisan felhasználható összes részeredményt bevonták. A minta átlagéletkora 31–39 év, a szórás 4,80 év (a legfiatalabb válaszadó 22, a legidősebb 44 éves volt).

A mintában a nemi arányok a következőképpen alakultak: 107 fő (82,1%) férfi, 22 fő (16,7%) nő, illetve 3 kitöltő nem adott választ erre a kérdésre.

A családi állapot tekintetében 34 fő (vagyis 25,8%) vallotta magát egyedülállóknak, 53 fő (40,2%) élettársi kapcsolatban élőknek, 41 fő (31,1%) házasnak, míg 4 fő (azaz 3%) elváltak. A válaszadók közül 44 fő (azaz 33,3%) rendelkezett saját kiskorú gyermekkel, és 35 fő úgy nyilatkozott, hogy a váratlan csapaterős berendelések esetén a gyermek(ek) elhelyezését meg tudta oldani.

4.2. Mérészköz

A vizsgálatban használt kérdőívet Pásztor István Krisztián (2016) állította össze személyes tapasztalataira építve. A kérdések négy nagy területet fedtek le:

- Általános kérdések – szocio-demográfiai adatok: életkor, nem, családi körülmények, valamint a hivatásos szolgálatra vonatkozó alapadatok: szolgálati terület, hivatásos szolgálatban töltött évek, lakóhely és szolgálati hely, illetve lakóhely és a határzár menti feladatellátási hely távolsága, csapaterős képzésben való részvétel.
- Az ideiglenes biztonsági határzár mentén történő szolgálatellátás körülményeire vonatkozó kérdések: a csapaterővel az ideiglenes biztonsági határzár mentén töltött időtartam, az átlagos szolgálati idő és pihenőidő hossza, a szálláshely méretére, higiénias viszonyaira vonatkozó kérdések, ételmyszer ellátmány jellege.
- Alapvető egészségügyi és pszichés ellátásra vonatkozó kérdések – fizikai és pszichés sérülések, ezek ellátottsága a határzár menti feladatteljesítés során.
- Az ideiglenes biztonsági határzár menti csapaterős tevékenység különböző tényezőire vonatkozó kérdések: elégedettség a felszereléssel, a feladatellátás során, illetve később otthon megélt érzelmi élmények gyakorisága.

5. EREDMÉNYEK

5.1. Hivatásos szolgálatra vonatkozó adatok

A hivatásos szolgálatban töltött évek száma átlagosan 9,52 év volt, a szórás 4,51 év (a legrovidebb ideje hivatásos szolgálatot ellátó válaszadó 2 éve, a legrégebb óta hivatásos állományban lévő válaszadó 24 éve teljesít szolgálatot). A szakterületek közül, a kérdőívben szereplő válasz-lehetőségek között a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nem képviseltette magát, így a válaszok a következőképpen alakultak (lásd 2. táblázat).

2. táblázat • A szakterületek eloszlása a mintában (Forrás: a szerzők munkája)

Szakterület	fő	%
Közrendvédelem	65 fő	49,2%
Igazgatás-rendészet	4 fő	3,0%
Bűnügy	8 fő	6,1%
Közlekedés-rendészet	12 fő	9,1%
Határrendészet	11 fő	8,3%
Készenléti Rendőrség	16 fő	12,1%
Büntetés-végrehajtás	12 fő	9,1%
Terrorelhárítás	1 fő	0,8%
Egyéb	3 fő	2,3%

Érdekes körülménynek bizonyult a lakóhely távolsága a szolgálati helytől, illetve az ideiglenes biztonsági határzár menti szolgálati helytől, amely a következőképpen alakult a mintában (lásd 3. táblázat).

3. táblázat • A szolgálati hely, és a határzár menti szolgálati hely megoszlása a mintában (Forrás: a szerzők munkája)

Távolság	Szolgálati hely		Határzár menti szolgálati hely	
	fő	%	fő	%
10 km	77 fő	58,3%	12 fő	9,1%
50 km	25 fő	18,9%	15 fő	11,4%
100 km	5 fő	3,8%	5 fő	3,8%
150 km	7 fő	5,3%	13 fő	9,8%
200 km	4 fő	3,0%	24 fő	18,2%
250 km	8 fő	6,1%	24 fő	18,2%
300 km	5 fő	3,8%	33 fő	25,0%
Nem válaszolt	1 fő	0,8%	6 fő	4,5%

A szolgálati helyén a válaszadók közül 75 fő (56,8%) nem volt tagja a csapaterős századnak, s 57 fő (43,2%) nyilatkozott úgy, hogy tagja a századnak. Ugyanakkor elméleti képzésben a csapaterős szolgálatellátást illetően 107 fő részesült (81,1%), s csupán 25 fő (18,9%) választott ezt illetően nemmel. Ugyanakkor csapaterős gyakorlati képzésben valamivel kevesebben részesültek, a mintából 101 fő (76,5%) igen, míg 31 fő (23,5%) nem. A korábbiakban csapaterős intézkedésben való részvétel terén a válaszadók 64,4%-ának (85 fő) volt tapasztalata, míg ilyen tapasztalatokkal nem rendelkezett 35,6% (47 fő).

A csapaterős századba kerülés a válaszadók csak kis hányadánál – 17,4%, vagyis 23 fő – esetében történt saját kérésre, 80 fő (60,6%) nyilatkozott úgy, hogy kötelező volt a részvétel, míg a válaszadók 22,0%-a (29 fő) nem adott választ erre a kérdésre. Ennek ellenére 52 fő, vagyis a minta 39,4%-a kedveli a tömegkezelési helyzeteket, s 42 fő, azaz 31,8% nem. Erre a kérdésre 17 fő (vagyis a minta 12,9%-a) nem adott választ. Azt a kérdést illetően, hogy milyen időtartamokra vezényelték el az ideiglenes biztonsági határzár menti feladatellátásra, a következőképpen alakult a válaszok gyakorisága (lásd 4. táblázat).

4. táblázat • A határzár menti feladatellátás időtartama (Forrás: a szerzők munkája)

Időtartam	fő	%
1 szolgálat	10 fő	7,6%
2 szolgálat	8 fő	6,1%
1 hét	42 fő	31,8%
Egyéb	59 fő	44,7%

Az egyéb időtartam nagyon vegyes képet mutatott a válaszadók körében: 3 naptól 4,5 hónapig széles skálát adtak meg a válaszadók, és a nyolc napos időtartam említése a leggyakoribb. (Ez megfelel annak, hogy a megyei csapaterős századok hónapokon keresztül 8 napos időtartamokban tartózkodtak a déli határ mentén.) A leghosszabb szolgálatban eltöltött idő átlagosan 24,63 óra (szórás 12,45 óra) volt, ezen a téren a legrövidebb szolgálat 12, a leghosszabb 72 óra volt a mintában szereplő válaszadók körében. Az átlagos szolgálati idő hossza a vizsgálatban részt vevők körében a határ menti szolgálatteljesítés esetén $14,46 \pm 3,68$ óra volt – a szélsőértékek ezen a téren 7 és 24 óra voltak. A két szolgálat közti pihenőidő átlagosan $10,36 \pm 8,53$ óra volt, a minimum 1, a maximum 48 óra. A pihenés körülményei terén a szálláshely méretére kérdezett rá a kérdőív. A válaszok a következőképpen alakultak (lásd 5. táblázat).

5. táblázat • A szálláshely mérete (Forrás: a szerzők munkája)

Szállásméret	fő	%
Csoportszállás	21 fő	15,9%
6–12 fő	28 fő	21,2%
4–6 fő	22 fő	16,7%
2–4 fő	32 fő	24,2%
Otthon	8 fő	6,1%
Egyéb	4 fő	3,0%
Nem válaszolt	17 fő	12,9%

A szállás higiéniai körülményeivel való elégedettség mérése ötfokú Likert-skála mentén történt, ahol az 1-es érték az „egyáltalán nem”, míg az 5-ös érték a „teljes mértékben” volt. A kérdésre 109 fő válaszolt, körükben a szálláshely higiéniájával való elégedettség átlaga $2,63 \pm 1,27$ volt, vagyis átlagosan a közepes mértéket sem érte el. Élelmezés szempontjából az ellátmány különböző elemeiben más gyakoriságban részesültek a válaszadók, ezt mutatja a 6. táblázat.

6. táblázat • Az élelmezés alakulása a határzár menti feladatteljesítés során (Forrás: a szerzők munkája)

Ellátmány	Ritkán	Néha	Alkal- manként	Gyakran	Nem válaszolt
Meleg Étél	22 fő	21 fő	46 fő	22 fő	21 fő
Gyümölcs	24 fő	29 fő	34 fő	22 fő	23 fő
Saláták	76 fő	25 fő	5 fő	3 fő	23 fő
Szendvics	4 fő	7 fő	23 fő	77 fő	21 fő
Édesség	20 fő	31 fő	34 fő	23 fő	24 fő
Ásványvíz	3 fő	5 fő	20 fő	83 fő	21 fő
Energiaital	64 fő	28 fő	10 fő	7 fő	23 fő
Kávé	33 fő	29 fő	25 fő	22 fő	23 fő
Alkoholmentes sör	100 fő	3 fő	2 fő	1 fő	26 fő
Egyéb	7 fő	3 fő	1 fő	2 fő	119 fő

Az egészségügyi és pszichológiai ellátás területére négy kérdés is vonatkozott. Ezek közül az első az orvosi és gyógyszeres ellátás biztosítottóságáról szólt, a második a pszichológus jelenlétére vonatkozott a terepen, illetve az egyéni, vagy csoportos pszichológiai kezelésre. Az ezzel kapcsolatos válaszok alakulását mutatja a 7. táblázat.

7. táblázat • A különböző mentális és fizikai egészséget érintő ellátással kapcsolatos információk alakulása a mintában (Forrás: a szerzők munkája)

Az ellátás típusa	Igen		Nem		Nem tudja		Nem válaszolt	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Egészségügyi/ gyógyszeres	45 fő	34,1%	24 fő	18,2%	48 fő	36,4%	15 fő	11,4%
Pszichológus a századdal	30 fő	22,7%	50 fő	37,9%	37 fő	28,0%	15 fő	11,4%
Egyéni pszichológiai kezelés	2 fő	1,5%	105 fő	79,5%	10 fő	7,6%	15 fő	11,4%
Csoportos pszichológiai kezelés	5 fő	3,8%	101 fő	76,5%	11 fő	8,3%	15 fő	11,4%

Szintén ehhez a témához kapcsolódóan, a kérdőív rákérdezett mind a válaszadó, mind a társak esetében arra, hogy szerzett-e a határozár menti szolgáltatelljesítés közben fizikai, vagy mentális sérülést. Fizikai, illetve pszichés sérülésről 6,8% számolt be. Ezen kérdésekre adott válaszokat foglalja össze a 8. táblázat.

8. táblázat • A fizikai és pszichés sérülések alakulása a válaszadók körében (Forrás: a szerzők munkája)

Sérülés típusa		Igen		Nem		Nem tudja		Nem válaszolt	
		fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Fizikai sérülés	saját	9 fő	6,8%	108 fő	81,8%	<i>nem volt választható opció</i>		15 fő	11,4%
	társ	34 fő	25,8%	83 fő	62,9%			15 fő	11,4%
Pszichés sérülés	saját	9 fő	6,8%	108 fő	81,8%	67 fő	50,8%	15 fő	11,4%
	társ	16 fő	12,1%	34 fő	25,8%			15 fő	11,4%

A szolgáltatellátás során a felszerelés komoly szerepet játszott az állomány testi épségének védelmében. Ezzel kapcsolatosan a válaszadók a felszereléssel való elégedettségükről nyilatkoztak. A válaszadás ötfokú Likert-skálán történt, ahol az 1 = egyáltalán nem, az 5 = teljes mértékben értékeket képviselte. A kérdésre 115 fő válaszolt, körükben a védőfelszereléssel való elégedettség átlaga $3,11 \pm 1,08$ volt, vagyis átlagosan közepes mértékben volt elégedett az állomány a felszerelésével. A csapaterős tevékenység során, a migránsok kezelésével kapcsolatos érzések széles skálája lehetett jelen a szolgálatot teljesítő állomány tagjaiban, ezért erre vonatkozóan több érzelmi állapot, hangulat és probléma mentén jellemezhetők magukat a válaszadók. Az ezzel kapcsolatos eredményeket foglalja össze a 9. táblázat.

9. táblázat • A csapaterős tevékenység során megélt érzelmek és problémák
(Forrás: a szerzők munkája)

	Átlag	Szórás	Válaszadók száma
Félelem	1,55	0,87	113 fő
Depresszió	1,32	0,62	112 fő
Agresszió	2,80	1,46	111 fő
Harag/düh	3,09	1,42	113 fő
Bizonytalanság/tanácsstalanság	2,43	1,36	113 fő
Kommunikációs nehézség	3,73	1,37	113 fő
Egyéb	3,15	1,91	13 fő

Leginkább a kommunikációs nehézségeket emelték ki, majd az egyéb érzelmeket, amelyek közül a válaszadók a következőket emelték ki: undor, empátia, sajnálat, együttérzés, tehetetlenség, higiénia. A harag és düh érzése is megjelent.

A válaszadók közül 31 fő (23,5%) vette észre, hogy a csapaterős tevékenység során szerzett tapasztalatai, élményei hatással vannak a magánéletére is, míg 71 fő (58,3%) nem vett észre ilyen hatást, valamint 8 fő (6,1%) nem tudta megítélni ezt, illetve 16 fő (12,1%) nem válaszolt a kérdésre. A kérdőívben szerepelt a csapaterős tevékenység érzelmi téren megtapasztalt esetleges utóhatásaira vonatkozó kérdés is. Ennek során 8 lehetséges hatás kapcsán, a válaszadók ötfokú Likert-skálán nyilatkozhattak az adott probléma otthoni megjelenéséről (1 = soha, 2 = ritkán, 3 = néha, 4 = alkalmanként, 5 = gyakran). A kapott eredményeket mutatja be a 10. táblázat. Az egyéb kategóriát illetően, szövegesen egyetlen válaszadó sem részletezte, mire adta az osztályzatot.

10. táblázat • A csapaterős tevékenység után otthon megtapasztalt problémák alakulása
(Forrás: a szerzők munkája)

	Átlag	Szórás	Válaszadók száma
Agresszió	1,28	0,68	116 fő
Depresszió	1,27	0,66	116 fő
Alvászavar	1,50	0,96	116 fő
Fokozott alkoholfogyasztás	1,35	0,82	116 fő
Szabadidőben nagyobb tömegek kerülése	1,66	1,17	116 fő
Szabadidőben nagyobb sportrendezvények kerülése	1,51	1,06	116 fő
Párkapcsolati problémák	1,75	1,28	116 fő
Egyéb	1,33	0,82	6 fő

5.2. A vizsgálati hipotézisek statisztikai tesztelése

A statisztikai elemzések során a következő elemzési típusok kerültek alkalmazásra:

- A 3.1. a), 3.2. a) és 3.3. a) részhipotézisek esetében khi-négyszet próba, illetve előfeltételeinek sérülése esetében Fisher-féle egzakt teszt,
- a 3.1. b–d és 3.3. b–d részhipotézisek esetében t-próba, illetve amennyiben a t-próba előfeltételének számító variancia-homogenitás sérült, a robosztusabb, Welch-féle d-próbát vettük figyelembe;
- A 3.2. b–d és 3.4. b) részhipotézisek esetében egyszempontos variancia-analízist végeztünk post-hoc elemzéssel. Az előfeltételek a variancia-homogenitás kivételével minden esetben rendben voltak, emellett az egyes csoportok nagyon eltérő elemszámmal rendelkeztek, ezért ezeknek megfelelően választottuk ki a post-hoc elemzés típusát: Hochberg-féle GT2-módszert és Gabriel-módszert alkalmaztunk az elemszámoktól függően, illetve a variancia-homogenitás sérülése esetén Games-Howell próbát.

5.3. Nemi különbségek a vizsgálatban

A vizsgálatban részt vevők körében nem mutatkozott szignifikáns nemi különbség a csapaterős tevékenységben való részvétel önkéntes volta kapcsán (Fisher = 1,883, $p = 0,288$).

A szállás higiéniai körülményeivel való elégedettség, a védőfelszereléssel való elégedettség, és a csapaterős tevékenység során megélt érzelmek és problémák alakulását illetően a nemek függvényében végzett vizsgálatok eredményét mutatja a 11. táblázat. Amint látható, szignifikáns különbség mutatkozott a férfiak és nők között a védőfelszereléssel való elégedettség terén; a férfiak sokkal elégedettebbek voltak ezen a téren, mint a nők ($t = 2,498$; $p = 0,014$). A csapaterős tevékenység során megtapasztalt érzelmi problémák terén két esetben mutatkozott szignifikáns különbség a két nem között: a megélt depresszió szintje szignifikánsan magasabb volt a férfiak körében ($d = 3,192$; $p = 0,002$), mint ahogyan a bizonytalanság, tanácstalanság ($t = 2,058$; $p = 0,037$) is.

11. táblázat • A nemi különbségek – csoportátlagok és az elvégzett t-próbák eredményei
(Forrás: a szerzők munkája)

Kérdéskör		Férfi	Nő	T-Érték (p)
Elégedettség	a szállás higiéniai körülményeivel	2,645 ± 1,265	2,357 ± 1,277	$t = 0,793$ (0,430)
	a védőfelszereléssel	3,206 ± 1,060	2,500 ± 0,966	$t = 2,498^*$ (0,014)

Kérdéskör		Férfi	Nő	T-Érték (p)
Csapaterős tevékenység során megtapasztalt érzelmi problémák	Félelem	1,531 ± 0,820	1,733 ± 1,163	d = 0,648 (0,526)
	Depresszió	1,368 ± 0,653	1,067 ± 0,258	d = 3,192** (0,002)
	Agresszió	2,832 ± 1,434	2,571 ± 1,555	t = 0,627 (0,532)
	Harag/düh	3,135 ± 1,404	2,800 ± 1,474	t = 0,855 (0,394)
	Bizonytalanság/ tanácstalanság	2,563 ± 1,352	1,800 ± 1,207	t = 2,058* (0,037)
	Kommunikációs nehézség	3,708 ± 1,376	4,000 ± 1,195	t = 0,776 (0,440)

5.4. A családi állapot és a csapaterős tevékenység kapcsolatának vizsgálata

A vizsgálatban részt vevők körében nem mutatkozott szignifikáns különbség a csapaterős tevékenységben való részvétel önkéntes volta kapcsán, a családi állapotot illetően (Fisher = 3,365, p = 0,314).

A szállás higiéniai körülményeivel való elégedettség, a védőfelszereléssel való elégedettség és a csapaterős tevékenység során megélt érzelmek és problémák alakulását illetően az ANOVA-k során kapott F-értékeket foglalja össze a 12. táblázat.

Az elemzések eredményeit tekintve látható, hogy a mintában nem mutatkozott sem tendenciózus, sem szignifikáns különbség a családi állapot mentén egyik kérdésben sem.

12. táblázat • A családi állapot mentén végzett varianciaanalízisek eredményei, illetve a csoportátlagok (Forrás: a szerzők munkája)

Kérdéskör		Egyedül- álló	Élettársi kapcsolat	Házás	Elvált	F-érték (p)
Elégedettség	a szállás higiéniai körülményeivel	2,903 ± 1,136	2,546 ± 1,389	2,548 ± 1,261	2,000 ± 1,000	F = 0,822 (0,484)
	a védőfelszereléssel	3,188 ± 1,091	3,021 ± 0,956	3,281 ± 1,224	2,000 ± 1,000	F = 1,502 (0,218)

Kérdéskör		Egyedül- álló	Élettársi kapcsolat	Házas	Elvált	F-érték (p)
Csapat- erős tevé- kenység során megta- pasztalt érzelmi prob- lémák	Félelem	1,548 ± 0,850	1,521 ± 0,799	1,484 ± 0,890	2,667 ± 1,528	F = 1,778 (0,156)
	Depresz- zió	1,258 ± 0,575	1,298 ± 0,587	1,355 ± 0,661	2,000 ± 1,000	F = 1,380 (0,253)
	Agresszió	2,517 ± 1,455	3,083 ± 1,427	2,581 ± 1,432	3,333 ± 2,082	F = 1,349 (0,262)
	Harag/ düh	2,871 ± 1,522	3,354 ± 1,296	2,903 ± 1,469	3,000 ± 2,000	F = 0,976 (0,407)
	Bizony- talanság/ tanácssta- lanság	2,097 ± 1,446	2,646 ± 1,263	2,419 ± 1,336	2,667 ± 2,082	F = 1,063 (0,368)
	Komm- nikációs nehézség	3,774 ± 1,446	3,729 ± 1,364	3,613 ± 1,383	4,667 ± 0,577	F = 0,547 (0,651)

5.5. A csapaterős tevékenységben való részvétel mikéntjének kapcsolata a különböző mutatókkal

A vizsgálatban részt vevők körében, a csapaterős tevékenységben önként részt vevők aránya szignifikánsan magasabb azok között, akik kedvelik a tömegkezelési feladatokat, mint akik közömbösek iránta, vagy nem kedvelik az ilyen feladatot (Fisher = 18,688; $p = 0,000$).

A szállás higiéniai körülményeivel való elégedettség, a védőfelszereléssel való elégedettség és a csapaterős tevékenység során megélt érzelmek és problémák alakulását illetően, valamint a csapaterős tevékenységben való részvétel mikéntjének kapcsolatát illetően kapott eredményeket mutatja a 13. táblázat. Mint látható, a védőfelszereléssel szignifikánsabban elégedettebbek azok, akik saját kérésre lettek csapaterős század tagjai ($t = 3,603$; $p = 0,000$).

13. táblázat • A csapaterős tevékenységben való részvétel mikéntje mentén végzett t-próbák eredményei ($*p \leq 0,05$; $**p \leq 0,01$), illetve az elemzés alá vetett csoportátlagok (Forrás: a szerzők munkája)

Kérdéskör		Saját kérésre	Kötelező	T-érték (p)
Elégedettség	a szállás higiéniai körülményeivel	2,546 ± 1,101	2,595 ± 1,364	$t = 0,154$ (0,878)
	a védőfelszereléssel	3,870 ± 0,920	2,974 ± 1,081	$t = 3,603^{**}$ (0,000)

	Kérdéskör	Saját kérésre	Kötelező	T-érték (p)
Csapaterős tevékenység során megtapasztalt érzelmi problémák	Félelem	1,609 ± 0,839	1,571 ± 0,895	t = 0,178 (0,859)
	Depresszió	1,304 ± 0,559	1,355 ± 0,647	t = 0,341 (0,734)
	Agresszió	3,044 ± 1,331	2,816 ± 1,476	t = 0,662 (0,509)
	Harag/düh	3,522 ± 1,344	3,065 ± 1,408	t = 1,379 (0,171)
	Bizonytalanság/ tanácsstalanság	2,478 ± 1,275	2,597 ± 1,388	t = 0,368 (0,714)
	Kommunikációs nehézség	4,044 ± 1,261	3,740 ± 1,371	t = 0,947 (0,346)

5.6 A tömegkezeléshez való viszonyulás kapcsolata a különböző mutatókkal

14. táblázat • A tömegkezelési helyzetekhez való viszonyulás kapcsán végzett variancia-analízisek eredményei (* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$), illetve az elemzés alá vont csoportátlagok (Forrás: a szerzők munkája)

	Kérdéskör	Nem szereti	Szereti	Mindegy	F-érték (p)
Elégedettség	a szállás higiéniai körülményeivel	2,229 ± 1,165	2,880 ± 1,394	2,650 ± 1,89	F = 2,724 (0,070)
	a védőfelszereléssel	2,711 ± 1,088	3,500 ± 1,038	2,950 ± 0,945	F = 6,679** (0,002)
Csapaterős tevékenység során megtapasztalt érzelmi problémák	Félelem	1,667 ± 0,926	1,385 ± 0,718	1,800 ± 1,056	d = 2,029 (0,143)
	Depresszió	1,489 ± 0,742	1,192 ± 0,487	1,450 ± 0,686	d = 2,758 (0,074)
	Agresszió	2,778 ± 1,416	2,865 ± 1,401	2,947 ± 1,715	F = 0,089 (0,915)
	Harag/düh	2,972 ± 1,362	3,135 ± 1,442	3,500 ± 1,469	F = 0,891 (0,413)
	Bizonytalanság/ tanácsstalanság	2,333 ± 1,265	2,385 ± 1,316	3,000 ± 1,556	F = 1,836 (0,165)
	Kommunikációs nehézség	3,472 ± 1,464	3,885 ± 1,293	3,900 ± 1,373	F = 1,117 (0,331)

A tömegkezeléshez való viszonyulás szállással és védőfelszereléssel kapcsolatos elégedettségre gyakorolt hatását illetően kapott F-értékek a 14. táblázatban láthatóak. A vizsgálatban részt vevők körében a tömegkezeléshez való viszonyulás egyértelműen szignifikáns kapcsolatot mutatott a védőfelszereléssel való elégedettséggel (F = 6,679; $p = 0,002$), vagyis

a tömegkezelési helyzeteket kedvelők elégedettebbek voltak a védőfelszereléssel, mint akik nem kedvelik ezt a feladattípust, vagy közömbösek iránta.

5.7. A tömegkezeléshez való viszonyulás

A csapaterős tevékenység során megtapasztalt érzelmi problémákat illetően a tömegkezeléshez való viszonyulás függvényében az ANOVA-k során kapott F-értékeket foglalja össze a 14. táblázat. Jól látható, hogy e kérdéskört illetően, egyetlen mutató mentén sem mutatkozott szignifikáns kapcsolat a mintánkban, ugyanakkor a depresszió terén tendenciózus különbségek jelentek meg ($d = 2,758$; $p = 0,074$).

6. AZ EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSE ÉS MEGVITATÁSA

A munkahely és a magánélet egyensúlyban tartása nagy szereppel bír a munkahelyi stressz csökkentésében, emellett javítja a dolgozó motivációját, elkötelezettségét és lojalitását.²³ Ezzel szemben, ha a munkahelyi stressz szintje túl nagy, valamint nem jut megfelelő mennyiségű és minőségű idő a családra, a kikapcsolódásra, a baráti kapcsolatok ápolására, az a munkavégzésre is kifejti negatív hatását – vagyis a munka és a magánélet erős kölcsönhatásban állnak.²⁴

Már a vizsgálati minta leíró statisztikája is tartalmaz a munkahely és magánélet egyensúlya szempontjából érdekes elemeket. A szolgálati hely lakóhelytől való távolsága a határ menti szolgálati hely esetében elég komoly eltéréseket mutat. Ez egyáltalán nem meglepő, ugyanakkor önmagában képes emelni a megélt munkahelyi stressz mértékét, ha távolabbra kerül a lakóhelytől a szolgálati hely, különösen, ha az odajutás is nehezebb, mivel a meghosszabbodott utazási időtartam, illetve hazajutás nehézségei a munkahely-otthon egyensúly felbomlásával, stressz növekedésével járhat. Mindemellett a hosszabb szolgálati idők is ennek a kényes egyensúlynak a megbomlásához vezethetnek. Ha pedig a nem megfelelő mennyiségű, pihenésre jutó időt a személy nem tudja a családja körében tölteni, hanem esetenként zsúfolt, nem megfelelő minőségű szálláshely áll csak rendelkezésére, az hosszú távon szintén jelentős negatív hatással lehet a dolgozók motivációjára. Mindezt a szálláshely higiéniai körülményeivel való elégedettség mértéke, amely átlagosan még a közepes szintet sem érte el a mintában, szintén negatívan befolyásolhatja.

Az ellátmányra vonatkozó kérdésekre a mintában kapott válaszok, illetve saját ismereteink és sok más, a vizsgálatban részt nem vett, határzár menti szolgálatot is ellátó rendőr

²³ HOBSON, Charles J. – DELUNAS, Linda – KESIC, Dawn (2001): Compelling Evidence of the Need for Corporate Work/Life Balance Initiatives: Result from a National Survey of Stressful Life-Events, *Journal of employment counseling*, Vol. 38, No. 1. 38–44.

²⁴ GUEST, David E. (2002): Perspectives on the Study of Work-Life Balance. *Social Science Information*, Vol. 41, No. 2. 255–279.; DELECTA (2011): *i. m.* 186–189.

beszámolóit egybevégnak: leggyakrabban szendvics és ásványvíz szolgált éhük és szomjuk csillapítására, emellett alkalmanként meleg étel, gyümölcs, és édesség is a válaszadók tányérjára került. Vagyis a határzár menti szolgálatteljesítés közben a kiegyensúlyozott táplálkozásra nem volt lehetősége az állománynak, ami ha hosszú távon így történik, az állomány egészségi állapotára nem feltétlenül lesz jó hatással, – tekintve, hogy a kiegyensúlyozott táplálkozás az egészséges életmód szerves része, míg hiánya akár különböző betegségek kialakulásához vezethet hosszú távon.²⁵

A különböző egészségügyi és pszichés ellátások igénybe vételével kapcsolatos eredmények azt mutatják, hogy a határzár mentén szolgálatot teljesítők inkább a konkrét egészségügyi ellátásról tudtak biztosabban nyilatkozni, mint a pszichológusi jelenlétről, és pszichés kezelésről. Ehhez kapcsolódik, hogy az állomány a vizsgált mintában is hozta az egyenruhás közegben pszichológusok által megtapasztalt jelenséget: a társ sérülését mind fizikai, mind pszichés értelemben könnyebben ismerik be, mint a saját sérülésüket.

A védőfelszereléssel való elégedettség terén, jelen kérdőívben kizárólag az általános elégedettség szerepelt kérdésként, az ezzel való átlagos elégedettség egybevág a rendkívül kevés nemzetközi kutatásban találtakkal, s egyben arra is utal, hogy a védőfelszerelés nem rossz, de lehetne jobb is.²⁶

A csapaterős tevékenység során megélt érzelmek és problémák körében nem meglepő, hogy a mintánál legmagasabb átlaggal a kommunikációs nehézségek jelennek meg: eltérő nyelvű és kultúrájú tömeggel szemben sokkal nehezebb megtalálni azokat a kommunikációs módokat, amelyek mind a szolgálatot ellátók számára, mind a tömegben jelen levők számára is egyértelműek, jól érthetőek, nem bántóak. Az egyéb problémákat is jelölők bár a minta mintegy 10%-át teszik ki, az általuk jelölt problémák erőssége jelzi, azért is éltek az egyéb opcióval, mert volt számukra olyan zavaró tényező, amit meglehetősen gyakran megélték, s nem szerepelt a listában. Ezt követi megjelenési gyakoriságban a harag és a düh, amelyek véleményünk szerint azt jelzik, hogy a csapaterős tevékenységben részt vevő állomány haragudott, dühös volt az illegális migránsokra, s nem meglepő, hogy nem sokkal maradt el ettől az agresszió élménye – a harag, düh gyakran jár együtt agresszióval.²⁷ A bizonytalanság és tanácstalanság megjelenése már elmarad ezektől, míg félelem és depresszió megjelenéséről a csapaterős tevékenység közben meglehetősen kis gyakorisággal számoltak be.

Nem elhanyagolható, hogy nemzetközi szintéren a kutatások a tömegkezelést magukkal vonzó helyzetek traumatikus hatásaira koncentrálnak, az adott helyzetben aktuálisan megélt érzelmekkel ugyanakkor nem foglalkoznak.²⁸

²⁵ SNOOKS, Margaret K. (2008): *Health Psychology*. Sudbury, Jones and Bartlett.

²⁶ KIM, J. (2015): A Survey on Satisfaction of Protective Clothing for Riot Policemen. *Journal of the Korean Society of Clothing and Textiles*, Vol. 39, No. 3. 419–432.

²⁷ BERKOWITZ, Leonard (1989): Frustration–Agression Hypothesis: Examination and Reformulation. *Psychological Bulletin*, Vol. 106, 59–73.

²⁸ GARBARINO, Sergio – MAGNAVITA, Nicola (2015): Work Stress and Metabolic Syndrome in Police Officers. A Prospective Study. *PLoS ONE*, Vol. 10, No. 12. 1–15.

A csapaterős tevékenység magánéletre gyakorolt hatása esetében nagyon fontos, hogy jelentősen kisebb gyakorisággal számoltak be ilyen téren érzelmi és egyéb problémákról, mint a csapaterős tevékenység közbeni problémák esetében. Ennek hátterében akár az is állhat, hogy az állomány a rendőri munkával kapcsolatos érzelmi és egyéb problémákat, a hivatásos szolgálatba kerülésétől kezdve, megtanulta kezelni, nem „hazavinni”. A legmagasabb átlaggal ugyanakkor a párkapcsolati problémák szerepeltek, – ennek hátterében a munka–magánélet egyensúlyának megbomlása állhat. Ezt követte a szabadidőben nagyobb tömegek kerülése, amely hátterében az állhat, hogy a csapaterős tevékenység során meglehetősen nagy tömeggel szemben végezték munkájukat, s ezt követően inkább nyugalomra, kevesebb ember társaságára vágytak a mintában szereplő állománytagok.

A vizsgálati hipotéziseink statisztikai elemzéseinek eredményeit illetően csekély számú hipotézisünk esetében találtunk kapcsolatot a vizsgált tényezők között.

A nemi különbségek kapcsán megfogalmazott négy hipotézisünket tekintve kettő esetében mutatott eredményt az elemzés. A mintában – előzetes feltevésünkkel szemben – a férfiak bizonyultak elégedettebbnek a védőfelszereléssel, mint a nők. Ilyen jellegű nemzetközi vizsgálati eredményeket nem találtunk, de feltevésünk szerint ennek hátterében az állhat, hogy a védőfelszerelés elsősorban férfiakra lett kifejlesztve, illetve viselése komoly fizikai terhelést jelent a felszerelés súlyából is fakadóan, s mindezek miatt, a nők számára ennek viselése kellemetlenebb élményt jelent, illetve az esetlegesen nem megfelelő méretű felszerelésben kevésbé érezték magukat biztonságban, mint a férfiak.

Emellett a csapaterős tevékenység során megélt érzelmi reakciók és problémák terén két tényező esetében mutatkoztak nemi különbségek, de itt is, előzetes elvárásunkkal szemben a férfiak számoltak be magasabb arányban depresszióról és bizonytalanságról. Ennek hátterében az állhat, feltevésünk szerint, hogy a férfiakra az adott helyzetben erőteljesebb hatást gyakoroltak élményeik, amelyek elkeserítették őket.

A családi állapot mentén nem mutatkoztak különbségek a csapaterős tevékenység kapcsán a jelen tanulmányunkban vizsgált kérdésekben. A nemzetközi irodalomban kifejezetten erre a speciális helyzetre vonatkozóan nem találtunk adatokat, de arra vonatkozóan vannak adatok, hogy bizonyos pszichés problémák esetében igenis a családi állapot hatással van az adott probléma megjelenésének erősségére (például depresszió, alkohola-búzus).²⁹

A csapaterős tevékenységben való részvétel önkéntes volta a vizsgált kérdéseink közül egyedül a védőfelszereléssel való elégedettség terén mutatkozott fontosnak a vizsgált mintában: a feladatot önként vállalók jelentősen elégedettebbnek bizonyultak a védőfelszereléssel. Ugyanakkor ez felveti azt a kérdést is, hogy a védőfelszerelésbe vetett bizalmuk befolyásolta-e esetleg azt, hogy önként vállalták a csapaterős tevékenységben való részvételt. A tömegkezeléshez való viszonyulás terén szintén hasonló összefüggés mutatkozott: a tömegkezelési helyzeteket önként vállalók elégedettebbek voltak a felszerelésükkel.

²⁹ SIMON, Robin W. (2002): Revisiting the Relationships among Gender, Marital Status, and Mental Health. *American Journal of Sociology*, Vol. 107, No. 4. 1065–1096.

A kérdés itt is hasonló az előző esethez. Lehetséges, hogy azért kedvelik jobban a tömegkezelési helyzeteket, mert bíznak a felszerelésükben, bátrabban mozognak, dolgoznak ezt viselve? Ezen kérdések megválaszolása további kutatásokat igényelne a csapatszolgálat során viselt védőfelszereléseket illetően.

7. A VIZSGÁLATTAL KAPCSOLATOS KRITIKAI ÉSZREVÉTELEK

A tömeges méretű illegális migráció rendvédelmi, illetve rendészeti feladatellátása során jelentkező pszichés hatások körülményeinek a vizsgálatára eddig nem volt példa, ezért a nemzetközi szakirodalomban sem volt fellelhető olyan forrás, amely támpontul szolgálhatott volna. Elismerjük ugyan, hogy a vizsgálatban részt vevő minta meglehetősen szűk keresztmetszetét képviseli annak az állománynak, amely 2015 nyarától 2016 tavaszáig részt vett az ideiglenes biztonsági határzár menti csapatszolgálati feladatokban, azonban a szignifikáns eredmények arra engednek következtetni, hogy a kérdéskör vizsgálata indokolt. A kérdőív átdolgozása mellett részletesebb szocio-demográfiai adatfelvétel valósulhatott volna meg, hangsúlyt helyezve arra, hogy a személyeknek korábban volt-e már tapasztalatuk hasonló tömegkezelési situációkban. Különösen érdekes volna összevetni olyan személyek adatait, akik a 2006-os budapesti események során is aktívan részt vállaltak a tömegkezeléssel kapcsolatos feladatellátásban, olyan vizsgálati személyek adataival, akiket közvetlenül (feladatellátás szempontjából) ezen események nem érintettek, vagy akkor még nem is voltak tagjai a rendőrségnek.

8. AJÁNLÁSOK

Reflektálva a kritikai észrevételekre, amellett, hogy elismerjük jelen kutatás korlátait, azt is hangsúlyozzuk, hogy a vizsgálat eredményeitől függetlenül, – vagy éppen ezért – javaslatok felvetése indokolt. Alapvetően szükségesnek látjuk, hogy ajánlásokat fogalmazzunk meg, amelyek kijelölhetik a potenciális jövőbeni kutatások irányvonalait. A kutatások szorgalmazását azzal magyarázzuk, hogy hazánk szerepvállalása az illegális migráció terén igen jelentős mértékű, amely a jövőben is aktuális kérdés.

Több területen megfogalmazott ajánlásaink a következő tényeken alapulnak:

1. Az illegális migráció európai viszonylatban aktuális gazdasági, politikai, és társadalmi téma, és hazánkra, beleértve az illegális migránsokkal dolgozó szakembereket, fokozott felelősség hárul.
2. A Belügyminisztérium a jövőben továbbra is aktívan és tartósan részt kell vállaljon az illegális migráció kapcsán kialakult és kialakulóban lévő feladatokban, mert

„Magyarország az illegális migráció nemzetközi útvonalán alapvetően tranzitországként jelenik meg”.³⁰

3. Hazánkban a közrend és közbiztonság védelmének fenntartása céljából, a rendvédelmi feladatokban jelenleg a katonaság, a büntetés-végrehajtás és a rendőrség mellett egyéb rendvédelmi szervek is szerepet vállalnak, így a katasztrófavédelem, a polgárőrség, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a közigazgatási ágazatok rendészeti feladatokat ellátó szervei (például Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal) is.
4. A rendőrség hosszú távon tervezi az ideiglenes biztonsági határzár mentén megvalósuló országhatár védelmét, ennek érdekében továbbra is zajlik a határvadászok toborzása és kiképzése, a megyei állománytagok körében pedig az alapellátó pszichológusi tapasztalatok alapján is feltételezhető az állomány ismételt bevonása.

A tényekből és a kutatási eredményeinkből azt a következtetést vontuk le, hogy a jövőben számos kutatási terület nyílik meg a pszichológusok számára. A kutatások hosszútávon vélhetően segíthetik a migránsokkal foglalkozó szakemberek pszichéjében lezajló folyamatok mélyebb megismerését és megértését, esetleg kezelését. Két fő területet emelnénk ki.

- Egyrészt a potenciális összefüggések feltárása a rendvédelmi vonalon megjelenő parancsnoki állomány számára nyújthatna jelentős segítséget beosztottaik vezetésében,
- másrészt értékes adatokkal szolgálhatna az egészségügyi és pszichológiai szakterület számára is.

Ajánlás 1. A pszichés terhelhetőség kutatása. Jelen vizsgálatban felhasznált kérdőív több szempontból is kibővítésre, átdolgozásra érdemes, de egy átdolgozott verziót ki lehetne terjeszteni az ideiglenes határzár mentén szolgálatot ellátók körére.

Indoklás: Egyértelműen kimutattuk, hogy a rendőröket érintő stressznek következményei vannak. Feltételezzük, hogy más területen dolgozók (például a Hivatal munkatársai) körében is, a migránsokkal való foglalkozás megnövekedett stresszel, és egyéb pszichés kockázatokkal jár, amelyek hatásait alapvetően fontos megismernünk. A Hivatal bizonyos köztisztviselői csakúgy, mint a rendvédelmi dolgozók, közvetlenül kerülnek kapcsolatba illegális migránsokkal, amely egyértelműen stressztényező. A hazánkban működtetett befogadó állomásokon, a menekültügyi őrzött befogadó központokban és egyéb hivatalokban az európai követelményeknek megfelelően történik a migránsok elhelyezése és ellátása, így direkt kapcsolat alakul ki. A megnövekedett ügyszám miatt leterheltséggel jár a migránsok ügyeinek intézése. Jóllehet, a Hivatal igen jelentős támogatást fordít befogadási, integrációs és az illegális migráció elleni küzdelemhez kapcsolódó célokra, azonban szükség lenne a Hivatal állományába tartozó szakemberek stabil pszichés állapotának

³⁰ NÉMETH József (2010): *A Rendőrség feladatai az illegális migráció és a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés terén, különös tekintettel a Balkán biztonsági helyzetére*. Doktori Értekezés. Budapest, ZMNE. 24.

a megőrzése érdekében kutatások végzésére, hogy az eredményekből levont következtetéseket beépíthessék a szakszerű feladatellátásba.

Nemcsak a határrendészet és a Készenléti Rendőrség állománya lát el folyamatosan határmenti feladatokat (például határsértő illegális migránsok feltartóztatása, embercsempegek elfogása) az ideiglenes biztonsági határzár mentén, de a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal munkatársai is. Hangsúlyozzuk, hogy nem kizárólagosan a rendvédelem profitálhatna a szakembereket érintő pszichológiai folyamatok feltárásával, hanem mindazon körök, amelyek feladatellátásukból fakadóan részt vesznek a migránsokkal kapcsolatos közigazgatási eljárásokban. A migrációs feladatellátásba tartósan bevont személyek esetében mindenképpen indokolt lenne longitudinális kutatáson keresztül történő vizsgálat, amely lehetőséget teremtene nemcsak a kockázati faktorok, de a védőfaktorok meghatározására, illetve működésmódjuk feltérképezésére.

Ajánlás 2. Longitudinális vizsgálaton keresztül huzamosabb ideig feladatot ellátó munkatársaknál jelentkező rizikó- és védőfaktorok feltérképezése.

Indoklás: A rizikófaktorok kapcsán feltétlenül eredményes volna annak a vizsgálata is, hogy ki hány alkalommal vett részt a határ menti feladatellátásban, vagyis annak vizsgálata, hogy a gyakoriság milyen mértékben van hatással a rendvédelemben dolgozók életére, feladathoz való alkalmazkodására, és ezzel együtt munkájukhoz való hozzáállásukra. Ezek ismeretében, a kollégák munkavégzésre való felkészítése (például tréningek, továbbképzések) során beépíthetővé válnának ezek az ismeretek, amelyek az állomány védettségehez, rezilienciájához járulnának hozzá. Mindez összekapcsolható lenne a pszichológiai és egészségügyi szakterület szerepvállalásának optimalizálásával. Miként az a jelen vizsgálatból is kitűnik, az orvosok, illetve pszichológusok elérhetősége nem minden személy számára volt egyértelmű, ugyanakkor vélhetően az állománynak van egy elképzelése arról, hogy mikor és milyen formában venné szívesen igénybe az egészségügyi és pszichológiai szakterület által nyújtható segítséget. Ezen szakterületek számára pedig hasznos információ lehetne annak felmérése, hogy az érintett állomány mi módon kívánná elérni a megfelelő szakembereket, van-e esetleg valamilyen speciális igényük, akár a helyszínrre, akár az időre vonatkozóan (például kizárólag a feladatellátás helyszínén, esetleg csak otthon és pihent állapotban).

Ajánlás 3. A rendvédelmi feladatellátás kapcsán megjelenő stresszre adott válaszreakciók, valamint coping folyamatok (adaptív és maladaptív coping folyamatok) azonosítása és működésmódjuk feltérképezése.

Indoklás: Felmérés készülhetne, hogy az állomány milyen coping stratégiákat alkalmaz, milyen stresszkezelési lehetőségeket ismernek, vagy melyek azok, amelyeket szívesen elsajátítanának, esetleg igénybe vennének. Rendkívül fontos a hatékony coping stratégiák azonosítása, mert ezeket tréningeken, továbbképzéseken keresztül az állomány azon tagjai felé is lehet prezentálni, akik esetlegesen nem alkalmazzák azokat. Jelen vizsgálatban láthatóvá

vált, hogy a férfiak megélt depresszió szintje szignifikánsan magasabb volt a női mintához viszonyítottan. Felmerül tehát a kérdés, hogy a férfiak és nők érzelm kifejezési lehetőségei milyen módokon térnek el egymástól. A coping stratégiákon túlmenően van-e különbség a kapott, illetve megélt társas támogatás mértékében? A nemi különbségek vizsgálata további információt szolgáltathat a pszichológiai szakterületnek, amely eredmények esetlegesen felhasználhatók lennének a kiválasztásban is, különösen a specifikus feladatellátás szempontjából.

9. ÖSSZEGRZÉS

Véleményünk szerint a fentebb vázolt kutatási lehetőségek olyan kurrens és releváns információkkal szolgálnának, amelyek tartósan segíthetnék és támogathatnák az érintett állomány jóllétének megóvását.

Jelen írás a 2015-ös magyarországi illegális migrációs válsághelyzet kezelésében részt vállaló rendvédelmi dolgozók pszichés megterhelésével foglalkozik, egy 2016-os vizsgálat kapcsán. A minta kicsiny elemszáma ellenére is szignifikáns eredményekből levont következtetések kutatási irányokat jelölhetnek ki a jövőre vonatkozóan. A vizsgálat kitért a munka–magánélet egyensúlyára, a szolgálati hely és a lakhely távolságának és a stresszterhelésnek az összefüggéseire, az ellátmánnyal kapcsolatosan tapasztaltakra, és arra, hogy milyen egészségi és pszichológiai szakterületi ellátásban részesült az állomány. A fentieket figyelembe véve a módszerként alkalmazott kérdőív rákérdezett az érzelmek megélésére a csapaterős feladatellátás során, és az utólagos pszichés reakcióikra, amelyek esetlegesen a magánéletben jelentkeztek. Maga a feladatellátás – az ideiglenes biztonsági határzár őrzési feladatai – látszólagos egyszerűsége ellenére speciális stressz forrást jelentett a rendvédelmi állomány számára. Az otthontól való huzamos távollét, a rendkívüli munkakörülmények, a meghosszabbodott szolgálati idők, mind hatással voltak a dolgozók magánéletére és pszichés állapotára is. Jelen tanulmányban az egyént érő hatásokat csupán érintőlegesen vizsgáltuk, de javasoljuk a kérdéskört tüzetesebb vizsgálat tárgyává tenni, annak érdekében, hogy feltárjuk a rizikófaktorokat, illetve a védőfaktorokat a hatékony szolgálatellátás érdekében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ANSHEL, Mark H. (2000): A Conceptual Model and Implications for Coping with Stressful Events in Police Work. *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 27, No. 3. 375–400.
2. ATKINSON, Rita – ATKINSON, Richard – SMITH, Edward – BEM, Daryl (1999): *Pszichológia*. Budapest, Osiris.
3. BERKOWITZ, Leonard (1989): Frustration–Aggression Hypothesis: Examination and Reformulation. *Psychological Bulletin*, Vol. 106, 59–73.
4. BORBÉLY Zsuzsanna (2017): *Egészségmagatartás, kiégés, mentális egészség – specifikus stresszorok hatása a rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában*. Szakdolgozat. Budapest, ELTE. 1–156.
5. BORBÉLY Zsuzsanna – TÖZSÉR Erzsébet – FARKAS Johanna (2017): A tömeges méretű illegális migráció pszichés következményei a rendészeti feladatellátás során. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 3. sz. 288–304.
6. COOPER, Cary – PAYNE, Roy (1988): *Causes and Consequences of Stress at Work*. NY, Wiley and Sons.
7. DÁVID Károly (2015): A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Bács-Kiskun megyei tapasztalatai. In GAÁL Gyula et al. szerk.: *Határrendészeti Tanulmányok*, 12. évf. 1. ksz. Budapest, MRTT. 13–24.
8. DELECTA, P. (2011): Work Life Balance. *International Journal of Current Research*, Vol. 3, No. 4. 186–189.
9. FARKAS Johanna (2014a): Stressz és stressz-kezelés. In CHRISTIÁN László szerk., *Személy- és vagyónvédelem*. Budapest, NKE. 209–220.
10. FARKAS Johanna (2014b): A migráció pszichológiai irányai. In HEGEDŰS Judit szerk.: *A migráció pszichológiája*. Budapest, NKE. 9–29.
11. FARKAS Johanna (2014c): A migráció mentálhigiénét érintő kérdései. In HEGEDŰS Judit szerk.: *A migráció pszichológiája*. Budapest, NKE. 37–55.
12. FRIDRICH Andrea Cecília (2015): *Az eltérő szakterületeken dolgozó rendőrök teszt eredményeinek vizsgálata – hasonlóságok és különbségek az RMSK tükrében*. Szakdolgozat. Budapest, ELTE.
13. FOLKMAN, Susan – LAZARUS, Richard S. (1984): *Stress, Appraisal, and Coping*. NY, Springer. 286–325.
14. GARBARINO, Sergio – MAGNAVITA, Nicola (2015): Work Stress and Metabolic Syndrome in Police Officers. A Prospective Study. *PLoS ONE*, Vol. 10, No. 12. 1–15.
15. GERSHON, Robyn R. – LIN Susan – LI XIANBIN (2002): Work Stress in Aging Police Officers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, Vol. 44, No. 2. 160–167.
16. GUEST, David E. (2002): Perspectives on the Study of Work–Life Balance. *Social Science Information*, Vol. 41, No. 2. 255–279.
17. HAUZINGER Zoltán – HEGEDŰS Judit – KLENNER Zoltán (2014): *A migráció elmélete*. Budapest, NKE.

18. HOBSON, Charles – DELUNAS, Linda – KESIC, Dawn (2001): Compelling Evidence of the Need for Corporate Work/Life Balance Initiatives: Result from a National Survey of Stressful Life-events. *Journal of Employment Counseling*, Vol. 38, No. 1. 38–44.
19. KAHN, Robert – BYOSIERE, Philippe (1992): Stress in Organization. In DUNNETTE, Marvin – HOUGH, Leaetta eds.: *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*. CA, Consulting Psychologists. 571–651.
20. KAPADE-NIKAM, Poonam – SHAIKH, Mohsin (2014): Occupational Stress, Burnout and Coping in Police Personnel: Findings from a Systematic Review. *American International Journal of Research in Humanities, Arts and Social Sciences*, Vol. 6, No. 2. 144–148.
21. KARASEK, Robert (1979): Job Demands, Job Decision Latitude, and Mental Strain: Implications for Job Redesign, *Administrative Science Quarterly*, Vol. 24, 285–306.
22. KIM, J. (2015): A Survey on Satisfaction of Protective Clothing for Riot Policemen, *Journal of the Korean Society of Clothing and Textiles*, Vol. 39, No. 3. 419–432.
23. KOVÁCS Gábor (2014): A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok. In Horváth József – Kovács Gábor szerk.: *A rendészeti szervek vezetés- és szervezéselmélete* Budapest, NKE. 57–92.
24. KOVÁCS Gábor et al. (2017): „Vándor 2017.” – A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közös Közzolgálati Gyakorlat Alap- és Indító Feladata. Budapest, NKE.
25. MALÉTSZABÓ Erika – SZATMÁRI Adrienn (2012): A rendőr lelki biztonsága – avagy a biztonság megőrzésének egyik alappillére a rendőr lelki biztonsága. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 13. sz. 399–412.
26. NÉMETH József (2010): *A Rendőrség feladatai az illegális migráció és a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés terén, különös tekintettel a Balkán biztonsági helyzetére*. Doktori Értekezés. Budapest. ZMNE.
27. PÁSZTOR István Krisztián (2016): *A migránshelyzet pszichikai hatásai a szolgálatot ellátó rendőrök körében*. Szakdolgozat. Budapest, NKE RTK. 1–60.
28. RITECZ György (2016): A migráció trendjei – és ami mögötte van. *REGIO*, 24. évf. 2. sz. 109–139.
29. RITECZ György – SALLAI János (2016): *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Budaörs, Hanns Seidel Alapítvány. Cordoba.
30. SELYE János (1976): *Stressz distressz nélkül*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
31. SIMON, Robin W. (2002): Revisiting the Relationships among Gender, Marital Status, and Mental Health. *American Journal of Sociology*, Vol. 107, No. 4. 1065–1096.
32. SNOOKS, Margaret K. (2008): *Health Psychology*. Sudbury, Jones and Bartlett.
33. SZABÓ Erika (2009): *A munkahelyi egészségpszichológia és egészségfejlesztés a Magyar Köztársaság Rendőrségén, valamint a szubjektíve észlelt munkahelyi stresszterheltség jellegzetességei – különös tekintettel az idői tényezőre – a hivatásos állományú rendőrök körében*. Doktori Értekezés. Debrecen. Debreceni Egyetem.
34. ZEIDNER, Moshe – ENDLER, Norman (1996): *Handbook of Coping: Theory, Research, Applications*. Canada, Wiley.

Borbély Zsuzsanna tanácsadó szakpszichológus, rendészeti doktorandusz. Tanácsadó szakpszichológus és pszichológia szakos tanár. Diplomáit az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karán szerezte (2012-ben és 2017-ben). 2014 óta a Körmenyi Rendészeti Szakgimnázium pszichológusa és oktatója, 2017 szeptembere óta a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának hallgatója. Alapellátó pszichológusi tevékenysége mellett a tiszthelyettes képzésben részt vevőknek pszichológiai ismereteket oktat, illetve mentálhigiénés gondozási tevékenységet végez. Kutatási területe az egészség-magatartási szokások, munkahelyi stressz, kiégés kapcsolatának vizsgálata, különös tekintettel a tiszthelyettes képzésben részt vevő fiatalok körére. A Ludovika Kutatócsoport tagjaként részt vett a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányságon végzett szervezetikultúra-kutatásban.

Dr. Farkas Johanna egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészeti Magatartástudományi Intézet, Kriminálpszichológia Tanszék. 2000–2002-ig a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Karán dolgozott tudományos munkatársként, valamint a Kaposi Mór Megyei Kórház Gyermekek- és Ifjúságpszichiátrián pszichológusként. 2005–2013-ig a Zsigmond Király Egyetemen trénerként és oktatóként tevékenykedett. 2002-től dolgozik a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán (a korábbi Rendőrtisztviselői Főiskolán). Feladatai közé tartozott a felvételizők, a hallgatók és az állomány alkalmasság-vizsgálata, mentálhigiénés szűrése és kezelése. Jelenleg a Kriminálpszichológia Tanszéken egyetemi adjunktus. Pszichológusként a tudományos tevékenység mellett a gyakorlati munkát is fontosnak tartja, ezért igazságügyi szakértő konzultánsként is dolgozott. A rendőrségi és bírósági kirendelések alkalmával a bűncselekményekben érintettek profiljának pszichológiai elemzését végezte, amely eseteket közvetlenül használja fel az oktatásban. A Ludovika Kutatócsoport vezetőjeként részt vett a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányságon végzett szervezetikultúra-kutatásban.

Tegyei Andrea Cecília tanácsadó szakpszichológus. Pszichológus BA és MA diplomáját egyaránt a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerezte. 2015-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karán végzett mint tanácsadó szakpszichológus. Hat éve dolgozik a Somogy Megyei Rendőr-főkapitányságon alapellátó pszichológusként. Legfontosabb feladatai a szűrővizsgálatok szervezése, elvégzése, valamint mentálhigiénés gondozások folytatása, képzések és tréningek tartása. Érdeklődési, kutatási területe a szakterületek közti különbségek, valamint a motiváció és a szervezetben lévő generációk különbségei. A Ludovika Kutatócsoport tagjaként részt vett a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányságon végzett szervezetikultúra-kutatásban.

Tózsér Erzsébet tanácsadó szakpszichológus, rendészeti doktorandusz, Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság. Pszichológus, mesterdiplomáját a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerezte meg 2007-ben, majd 2009-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karán tanácsadó szakpszichológusként végzett. Tíz év rendészeti közszolgálati tapasztalattal rendelkezik, alapellátó pszichológusként fő feladatai az alkalmassági vizsgálatok, a mentálhigiénés gondozás végzése és képzések, tréningek szervezése és tartása. Szolgálati helye a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság Humánigazgatási Szolgálat. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának 2016 szeptemberétől hallgatója. Érdeklődési és kutatási területe a rendészeti szervezeti kultúra, ezen belül kiemelten szervezetfejlesztés, vezetélmélet, dolgozói elégedettség és jóllét. Kutatási témájának címe *A szervezeti kultúra és fejlesztési lehetőségei a rendvédelemben*. A Ludovika Kutatócsoport tagjaként részt vett a Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányságon végzett szervezetikultúra-kutatásban.